

AN'ANAVIY QO'SHIQCHILIK SAN'ATINING TARIXIY ILDIZLARI VA UNING PAYDO BO'LISH TARIXI

Mahmudov Jahongir Saminjon o'g'li

Namangan davlat universiteti Musiqa ta'limi va madaniyat fakulteti

Vokal san'ati 3 - bosqich talabasi

Jahongirmahmudov1997@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada an'anaviy qo'shiqchilik san'atining tarixiy ildizlari va uning paydo bo'lish tarixi hamda milliy va maqom asarlarining ijro etilishi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: an'ana, maqom, milliy qo'shiq, tarix, milliy maqom, musiqa asbob.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассказывается об исторических корнях искусства традиционного пения и истории его возникновения, а также об исполнении национальных и статусных произведений.

Ключевые слова: традиция, статус, национальная песня, история, национальный статус, музыкальный инструмент.

ABSTRACT

This article talks about the historical roots of the art of traditional singing and the history of its emergence, as well as the performance of national and status works.

Keywords: tradition, status, national song, history, national status, musical instrument.

Qo'shiqchilik tarixi uzoq o'tmishga egadir. O'rta Osiyo xalqlarining musiqa madaniyati tarixiga doir qadimiy yozma mambalar, arxeologik topilmalar shundan dalolat beradiki musiqa ijrochiligi nihoyatda mukammal rivojlangan. O'rta Osiyo xalqlarining sunggi ming yillik musiqa madaniyati tarixiga oid yozma manbalar bizgacha etib kelxanligi musiqiy merosni avaylab asrab avloddan-avlodga, ustozdan-shogirdga meros qilib qoldirilishining yorqin namunasidir. Uzoq o'tmishdan bizgacha etib kelgan musiqiy merosni urganish uni mukammal fan darajasiga olib chiqishda Abu Nasr Muxammad al-Farobiyning xizmatlari beqiyosdir. Al-Farobiy qadimgi musiqa namunalarini ijrosi va taxliliga juda katta ahamiyat berib utgai. Izlanishlar samarasi sifatida musiqa nazariyasi fanini yaratdi. "Kitabul al-kabr"(Musiqaga doir katta kitob),

"Kilamu fil-musiqiy" (Musiqqa uslublari haqida kitob), "Kitabul-musiqiy" (Musiqqa kitsrbi) kabi risolalar bevosita musiqqa ijrochiligi tahliliga bag'ishlangandir.

Bu borada Al-Farobiy an'anasini davom ettirgan olimlardan Abu Ali ibn Sino edi. Uning "Kitabush-shifa-" (SHifo kitob), "Doiishnoma" (Bilim kitobi), "Risolatun fi ilmil musiqiy" (Musiqqa ilmi haqida risola) asarlari bevosita musiqqa ilmi, ijrochilik uslublari, mavjud kuy va ashulalar tahlili haqidadir.[1]

IX-X asr musiqqa madaniyati tarixida O'rta Osiyodan chiqqan buyuk olim Abu Abdulloh Muhammad ibn YUsuf al-Kotib al-Xorazmiyning "Mafatixul-ulum" (Ilmlar kaliti) etsiklopediyasining musiqqa nazariyasiga bag'ishlangan qismida kuylar qatori xalq qushiqchilik ijodi namunalari tahliliga katta axamiyat berib o'ttan.

Keyinroq yashab ijod etgan olimlar — Safauddin Abdulmo'amin, Mahmud bin Ma'sud ash-SHeroziy (XSH-X1L0 Xuja Abdulqodir Marog'iy (XIV, "Jamiul — alxon" "Maqasidul-alxon" risolalar muallifi), Al Xusayniy, Abduraxmon Jomiy (XV) va kuplab musiqqa ilmi olimlari risolalarida yanada rivojlantirildi.

Musiqqa ilmining nazariyasi yaratilishida xalq qushiqlarining o'rni beqiyosdir. O'rta Osiyo o'tmish musiqqaixunos olimlari kuylar bilan birga ashulachilik muammolar ustida tahliliy muxokamalar olib borganlar. Risolalar yaratilgan.

O'tmishda xalqning ruhiy kechinmalari; shodlik, xursandchilik, qaygu - xasrat, iztiroblar - xalq ijodining namunasi bulmish - qo'shiqlarni dunyoga keltirdi, takomillashtirdi. Qo'shiqchilikdagi bu turli ijro yo'nalishi namunalari —

- maishiy ashulalar
- dostonlar
- lirik va ishqiy harakterdagi ashulalar
- marosim qo'shiqlari
- mehnat qo'shiqlari
- laparlar, yallalar
- bolalar qo'shiqlari

deb nomlanib - an'anaviy qo'shiq ijrochiligi yuzaga keldi.[2]

Xalqning ko'p ming yillik maishiy turmush tarzi ko'plab mazmundagi qo'shiqlar durdonasini yuzaga keltirdi. "YAllama yorim" "Begijon ukam, yor-er", "Mallaxon", "Xoy mening yorimsan", "Bodom qovoq", xalq dostonlari ijrochiligi namunalari "Go'r o'g'li", "Alpomish", "SHayboniyxon", "Bahrom va Dilorom", "SHoxsanam va G'arib" kabi epik ashulalar, to'y va marosim qo'shiqlari, mehnat qo'shiqlari, laparlar, yallalar va bolalar qo'shiqlari asrlar davomida sayqal topib xalhimizning "Oltin merosi"ga aylandi, SHuni ta'kidlab o'tishimiz kerakki, musiqqa asosi bo'lgan she'riy matn asarning mazmunini tashkil qiladi. SHE'riyatga e'tibor beradigan bo'lsak, she'r va

musiqa azaldan bir-biriga yaqin, yo'ldosh, egizak san'at turlari hisoblanadi. Ikki jihatning birlashuvi bo'lgan qo'shiqqa ta'rif beradigan bo'lsak, mustaqil to'rtliklardan tashkil topgan, tural fikrni ba'diiy ifodalovchi, el orasida keng tarqalgan va kuylangan xalq she'ri namunalariga qo'shiq deyiladi. Qo'shiq termini keng ma'noda bo'lib, xalq she'riyati, lirik qo'shiqlar, xalq lirikasi, ashula degan umumiy nomlar ostida yuritilib kelinadi. SHu bilan birga ularning konkret namunalarining nomlari ham bor. Masalan "YOr-yor", "Ulan", "Lapar", "Lirik terma", "Alla", "Bayt-g'azal", "Kelin salom", "Hush kelibsiz", "Yig'i-yo'qlov" kabilar.

Xalq qo'shiqlari uchun musiqiylik, ravonlik, kuylashga (ko'pchilik yoki yakka) moslik xosdir.

Ma'lumki uzoq o'tmishda sinkretik san'atning namunasi bo'lgan qo'shiqlar uni yaratuvchilar va ijro etuvchilarning mehnat faoliyati ovchilik, chorvachilik, dehqonchilik, xunarmandchilik ishlari, xalq amaliy san'ati - kulolchilik, o'ymakorlik va boshqa san'atlar bilan bevosita aloqada bo'lib ayni chog'da mehnatkash ommaning qadimiy urf odatlari, xilma-xil marosimlari va e'tiqodlari nazdida yashab keldi.

Xalq ruxini chuqur va yorqin ifodalagan qo'shiqlarning ijtimoiy mohiyati haqida tarixchi P.Lefarg shunday deydi; "Xalq qo'shiqlari ... Xalq ko'nglidagi qayg'u xasrat va shodliklarning yo'ldoshi, uning bilim qomusi, uning doimiy va falsafa kitobidir; qo'shiq bir xazinadirki.., Xalqning ko'ngli o'z imonini, o'zining oshsh. tarixini, o'z millati tarixini bu haziniga topshirib qo'yadi".

Qo'shiqlar faqat tuyda va bayramlarda emas, balki insonning tabiat va jamiyatning yovuz kuchlariga qarshi kurashda unga hamrohdir. Ularda xalq qudratining bitmas-tuganmasligi kuylanadi, dovyurak, o'lim bilmas, yovqur, bahodir, jangovar kurashchi, vafodor oshiq, mehnatsevar, tajribali inson obrazi tasvirlanadi. Qo'shik, termini birinchi marta XI asrda yozilgan, ilmiy adabiyotlar bizgacha etib kelgan eng qadimiy hisoblangan Mahmud Qoshgariyning "Devoni lug'atit turk" asarida "qoshug'" shaklida berilgan bo'lib, bu so'zning izohi she'r, qasida deb ko'rsatilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Qo'shiqchilik san'ati tarixi.Qayumov.A.Toshkent-2007//B-215.
- 2.An'anaviy qo'shiqchilik.Ikromov.J.Toshkent-2011//B-52.